Vil ikke se, vil ikke høre, vil ikke snakke: om menns vold mot kvinner og selvmordsatferd

Tove Smaadahl intervjues av Dag Willy Tallaksen.

I juni 2003 holdt daglig leder av Kriesesentersekretariatet Tove Smaadahl foredrag på SSFFs forebyggingsforum i Oslo. Foredraget inneholdt en rekke tankevekkende utsagn om kvinner som hadde vært utsatt for vold i hjemmet. Smaadahl viste til at landets kriesesentre har mye erfaring som tyder på at det er en tett sammenheng mellom vold og selvmordsatferd blant mishandlede kvinner. Det ville vi gjerne vite mer om.

Å avtale et intervju var ikke vanskelig å få til, men hvor i all verden befinner Kriesesentersekretariatet seg? På den oppgitte adresse finnes intet som tyder på hvilken aktivitet som foregår bak veggene. Her var ingen logo eller navn, kun en ringeklokke med teksten *Resepsjon*. I et kontorfelleskap med flere kvinne- og utviklingsorganisasjoner fant tidsskriftets medarbeider imidlertid fram, og ble tatt vel i mot av en engasjert Smaadahl, som er den eneste ansatte i organisasjonen.

I rapporten *Livsmuligheter? – om selvmord og selvmordsforsøk blant mishandlede kvinner* som nylig ble publisert av Kriesesentersekretariatet, finnes følgende historie som kan tjene som et utgangspunkt for vår samtale.

"Politiet kom til kriesesenteret med Kari og hennes tre barn om natta. Hun var i en sjokklignende tilstand, og satt mer eller mindre apatisk å så på at de ansatte tok vare på barna som gråt og var redde. Mannen hadde rasert hele leiligheten den kvelden, og han hadde rispet Kari med kniv i ansiktet. Naboen hadde varslet politiet.

Dagen etterpå låste Kari seg inn på badet på kriesesenteret. Hun hadde tatt med seg brødkniven. Hun gråt og ropte fortvilet at nå orket hun ikke mer. Hun hadde levd i et voldshelvete i 8 år, og der og da så hun ingen annen løsning enn døden. Med ekstranøkkel fikk de ansatte avverget selvmordsforsøket, og legehjelp ble tilkalt."

Slike hendelser har vi opplevd altfor mange av rundt om på landets kriesesentre i løpet av de siste årene, sier Smaadahl. - Vi skulle ønske vi visste mer om omfanget og forholdene rundt selvmord og selvmordsforsøk hos de som oppsøker oss. Det kan virke som om det finnes en form for motstand mot denne type kunnskap. Vi opplever også at myndighetene er for passive i forhold til gruppen, fortsetter hun.

Raskt legger hun til at Kvinnevoldsutvalget overleverte justisminister Odd Einar Dørum NOU 2003: 31 "Retten til et liv uten vold" i desember 2003.

- Her skisseres en rekke nødvendige tiltak. Det viktigste er at det her blir dokumentert at myndighetene ser at vi står overfor et betydelig problemområde. Vi savner fortsatt kompetanse og organisering av hjelpetilbudet. Samtidig er det viktig at det offentlige tar ansvar for finansieringen av kriesesentrene og andre lavterskeltilbud som skal bistå de voldsutsatte, sier Smaadahl. Hun viser til et eksempel som forteller hvor stort hjelpebehovet kan være i enkeltsaker. En kvinne som bodde på kriesesenteret hadde behov for hjelp fra hele 55 instanser i reetableringsfasen. Dette gir en indikasjon på hvor viktig det er med et organisert hjelpetilbud som støtter kvinnene gjennom prosessen til et selvstendig liv uten vold.

Og hun fortsetter: - Vold mot kvinner og deretter følgende selvmordsatferd er i forsvinnende liten grad gitt rom i fag- og undervisningsplanene til yrkesgrupper innen helse- og sosialsektoren. Verken leger, psykologer eller andre helsearbeidere har vist påfallende stor interesse for å ta opp de utfordringer som er forbundet med vold og mishandling av kvinner. Hun påpeker at utviklingen innen dette området går utilgivelig langsomt. Det nærmeste vi kommer at det offentlige hittil har tatt problemet på alvor, er å finne i politietaten som har utarbeidet en håndbok om familievold. Det står fortsatt svært mye ugjort, - f.eks. er rutiner knyttet til mottak av voldtatte kvinner fortsatt ikke kvalitets-sikret, påpeker Smaadahl.

- Vi er sosialisert til å se på familien som det beste sted for kjærlighet, omsorg og utfoldelse. Dessverre blir familien for noen et personlig helvete hvor tanken på døden kan komme som en befrielse. Slike forhold snakkes det nesten ikke om. Kan det være at vi er språkløse, at vi mangler et vokabular for å uttrykke de opplevelser som ligger implisitt i kvinners voldshelvete? spør Smaadahl. - Er dette for privat til å snakkes om? Mekanismene i det som skjer, fører ofte til at de som utsettes for

fornedrende vold ser på seg selv som skyldige, noe som ytterligere forsterker vanskelighetene ved å snakke om det. Kvinnene det gjelder rammes av dobbelt tabuisering; de er både mishandlede og de tenker å ta sine liv. Det blir for vanskelig for de fleste av oss å nærme seg noe som er så komplisert og utfordrende på en gang. Hvilket medfører at tausheten får råde, konstaterer Smaadahl.

Men noe må vi da vite om størrelsen på dette problemet?

- Jo da, vi vet med rimelig sikkerhet at selvmordstanker er utbredt blant kvinner som bor og har bodd på våre kriesesentre. I Sverige ble det nylig publisert en undersøkelse med det talende navn *Slagen dam*. Man fant der at kvinner som har vært utsatt for vold "noen gang", har mye hyppigere selvmordstanker sammenlignet med kvinner som aldri har vært utsatt for vold. Blant de kvinner som bekreftet at de hadde vært utsatt for vold de siste 12 måneder, fant man at hyppigheten av selvmordsforsøk var nærmere fire ganger så stor som blant kvinner som ikke hadde vært utsatt for vold. Dersom kvinnene hadde vært utsatt for seksualisert vold, var tallene enda mer alarmerende.

I denne gruppen var selvmordsforsøk ca. 5 ganger så hyppig som blant de kvinner som ikke hadde vært utsatt for vold eller overgrep. Hele 14 % av de som hadde vært utsatt for seksuell vold de siste 12 måneder, oppga at de hadde forsøkt å ta sitt liv.

- Å leve under trusler om mishandling og død utløser for noen et ønske om å få dø, fortsetter Smaadahl. I de mest ekstreme tilfeller drives kvinnen til selvmord, eller ut i et rusmisbruk som omgivelsene altfor raskt mistolker som et bevis på hennes sosiale utilstrekkelighet. I og med at samfunnet har idealisert familien, kan det for enkelte kvinner være vanskelig å snakke om volden som begås i hjemmet. Mødre er ofte villige til å strekke seg langt for å holde familien samlet, samtidig er de redd for konsekvensene ved et brudd. Mange menn fortsetter med trusler og vold etter bruddet, og mange kvinner frykter et liv i fattigdom, spesielt kvinner uten eller med begrensede inntekter. Det er dette landets krisesentre har mye erfaring med, sier Smaadahl, og viser til et eksempel som er gjengitt i rapporten *Livsmuligheter?*

"Etter 14 dager på krisesenteret bestemte hun seg for å gi mannen en ny sjanse. Han hadde lovet henne å søke hjelp for sine volds- og aggresjonsproblemer. Fem måneder senere kunne vi lese dødsannonse hennes i avisen. Hun hadde tatt sitt eget liv."

- Vi, det vil si omverdenen inkludert offentligheten, må lære hva vi skal se etter og vi må vise mot til å gjøre noe med det vi ser, sier Smaadahl. Slikt mot har ofte vært mangelvare, og her legger hun til at i den grad det finnes så er det hos radikale kvinner. Når de mishandlede kvinnene kommer til krisesentrene og i ro og mak får hjelp til å sette ord på smerten, er de aller fleste villig til å ta i mot hjelp. Det faller en liten kommentar fra Smaadahl om at hjelpeapparatet er nokså utilstrekkelig, men noe finnes dog, f. eks. gjør både enkeltpersoner og de som jobber med prosjektbaserte tiltak en god jobb, påpeker hun. Videre stiller hun spørsmål om usikkerheten rundt taushetsplikten er noe helse- og sosialpersonell skjuler seg bak for å slippe å gå inn i dette kompliserte landskapet.

- De siste årene har vi sett en utvikling i retning av at flere og flere kvinner med innvandrerbakgrunn oppsøker krisesent-

rene, sier Smaadahl. For kvinner som kommer fra mer patriarkalske samfunn, kan det å bryte ut av et ekteskap være forbundet med skam. Mange av kvinnene blir utstøtt av sitt miljø, og de er redde for å bli sendt tilbake til hjemlandet som skilt og stigmatisert kvinne. Tabuiseringen er sterk. Det er grunn til å se nøye på selvmordtallene blant kvinner med minoritetsbakgrunn. Vi blir fortalt at den er lav, men vet vi nok om dette? spør Smaadahl.

Hva tenker du om hvorfor mange menn er så tause om problemstillingene knyttet til kvinnemishandling?

- Det er viktig at majoriteten av menn som ikke utøver vold, står fram og tar avstand fra vold, svarer hun. Menn som slår, må ta ansvaret for den volden de utøver. Ofte er det slik at han skylder på henne, og kvinnene har tradisjon for å ta på seg skylden. Kvinnene strekker seg som nevnt langt for kjærligheten, og for barna. Mitt ønske er at vi kommer dit at menn som slår, innrømmer det de har gjort, og i neste omgang innser at de trenger behandling og hjelp. Å komme dit at disse mennene vedstår seg at de har slått, vil være et stort framskritt, avslutter Smaadahl.

Tove Smaadahl
er leder for Krisesentersekretariatet i Norge.

Dag Willy Tallaksen er redaksjonsmedlem i Suicidologi og høgskolelektor ved Høgskolen i Akershus, Avd. for sykepleierutdanningen.

Referanser

Lundgren, Eva (m.fl.): **Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige. – en omfångsundersökning.** Umeå : Brottsoffermyndigheten ; Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 2001. – 140 s.

Retten til et liv uten vold : menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning, 2003. - 234 s. (Norges offentlige utredninger (NOU) ; 2003: 31)

Smaadahl, Tove: **Livsmuligheter? : om selvmordsforsøk og selvmord blant mishandlede kvinner/** Tove Smaadahl og Unni Kiil. Oslo: Krisesentersekretariatet, 2003.

Luka

My name is Luka
I live on the second floor
I live upstairs from you
Yes I think you've seen me before

If you hear something late at night
Some kind of trouble, some kind
of fight

Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was
Just don't ask me what it was

I think it's because I'm clumsy
I try not to talk too loud
Maybe it's because I'm crazy
I try not to act too proud

They only hit until you cry
And after that you don't ask why
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore
You just don't argue anymore

Yes I think I'm okay
I walked into the door again
Well, if you ask that's what I'll say
And it's not your business anyway
I guess I'd like to be alone
With nothing broken, nothing thrown

Just don't ask me how I am
Just don't ask me how I am
Just don't ask me how I am

Suzanne Vega